

č. j. 5894/I/A/30 v dohodě s ministerstvem financí) byla stanovena zásada, že v takových případech může být splatná částka vyplacena chudým dědicům, pakli podporovanému vypravili pohřeb neb ho v nemoci podporovali.

Čsl. občanům bydlícím v cizině může poskytnouti st. st. podporu ministr sociální péče v dohodě s ministrem financí. Kromě ostatních podmínek jest zde ještě třeba, aby šlo o případy zvláštního zřetele hodné (§ 2, odst. 2., cit. zák.). Žádosti se podávají

prostřednictvím čsl. zastupitelských úřadů v cizině.

Cizincům, bydlícím na území republiky Čsl., může být přiznána st. st. podpora jen za předpokladu reciprocit. Podmínky reciprocit dány jsou dosud jedině pro příslušníky republiky Německé a království Belgického.

Zákon má veliký význam pro osoby, které pro věk odpadly ze sociálního pojištění, a zejména v době krise nabyly st. st. p. neobyčejného rozsahu, který se arci stále zmenšuje:

	Počet percipientů	Státní starobní podpora	Obecní příplatek
Koncem roku 1931	175.136	70,236.581	10,285.580
„ „ 1932	198.362	78,798.999	10,757.335
„ „ 1933	187.031	80,658.349	11,145.182
„ „ 1934	172.527	76,680.262	10,664.024
„ „ 1935	159.429	70,872.353	9,942.036

Kamil Šlapák.

XIV. Finanční systémy sociálního pojištění.

A. Úhradové systémy čsl. sociálního pojištění. Opatření prostředků potřebných k úhradě dávek a správních nákladů všech odvětví čsl. sociálního pojištění děje se, s výjimkou provisního pojištění horníků, na podkladě zásady, že mají nositelé pojištění existovati jako hospodářské útvary po finanční stránce úplně soběstačné.

Podle této zásady musí být dávky a jiná vydání nositelů pojištění uvedeny ve finanční rovnováhu s pojistným tak, aby nositelé pojištění našli za normálního vývoje v příjmech na pojistném a úrocích ze jmění plnou úhradu všech zákonem předepsaných a všech správou vyžadovaných nákladů, aby tedy nebyli nuceni při normálním vývoji žádati zvyšování pojistného nebo domáhati se intervence státu.

Toto solidní fundování čsl. sociálního pojištění osvědčilo se v době předválečné, musilo být však v době poválečné pod vlivem zkušeností ze sousedních států, trpících znehodnocením měny, hájeno proti pokusům, dosíci dočasného snížení nákladů na účet budoucího trvalého zvyšování pojistného, které by po př. mohlo ohrozit samostatnou existenci sociálního pojištění a vynutit prakticky jeho přeměnu ve státní zaopatření. Podařilo se udržeti v čsl. sociálním pojištění s výjimkou hornického pojištění úhradové systémy, které, založeny na myšlence úplné ekvivalence mezi příjmy a vydáním a zaručující tak

neodvislou hospodářskou existenci nositelů pojištění a nerušený jejich rozvoj, berou současně ohled na zvláštní charakter sociálního pojištění, jímž odlišuje se od pojištění soukromého.

Úhradové systémy vedou v sociálním pojištění v Čsl. republice veskrze k průměrné prémii, t. j. k pojistnému nezávislému na stáří, na pohlaví, na postavení v povolání, na teritoriu a — abstrahujeme-li od úrazového pojištění, v němž je provedena klasifikace v nebezpečenských třídách podniku — také na druhu podniku.

V průměrném pojistném zračí se v prvé řadě sociálně politický charakter sociálního pojištění (pojištění kolektivního) na rozdíl od pojištění soukromého (individuálního), které, přihlížeje ke všem postižitelným příčinám zvýšení rizika, vede k stále jemnější klasifikaci rizika.

Pokud se týče úhradového finančního systému, je třeba činiti rozdíl mezi krátkodobým pojištěním nemocenským a pojištěním dlouhodobým, t. j.:

- a) invalidním a starobním pojištěním dělnickým,
- b) pensijním pojištěním soukromých zaměstnanců,
- c) pojištěním osob samostatně hospodářících,
- d) pojištěním úrazovým a
- e) provisním pojištěním horníků u Ústřední bratrské pokladny.

Buďtež shrnuty krátce hlavní zásady úhradových systémů sociálního pojištění v Čsl. republice.

Pojištění nemocenské. Pojištění nemocenské má míti podle § 157 zák. o soc. poj. dělníků vyměřeno pojistné tak, aby stačilo k úhradě pojistných dávek, k úhradě správních nákladů a k vytvoření bezpečnostního rezervního fondu. Vzhledem k tomu, že dávky nemocenského pojištění jsou omezeny na dobu nejdéle 1 roku a že frekvence zjevů nemocenských vykazuje dostatečnou stálost v čase, stačí vyměřiti pojistné nemocenského pojištění podle zkušeností z minulých let tak, aby krylo výdaje 1 roku a opatřiti je přírůžkou pro tvoření bezpečnostního fondu. Výpočet pojistného nemocenského pojištění je tedy celkem jednoduchý a vyžaduje v první řadě dokonale členěné statistiky nemocenských zjevů z doby pokud možno nejnovější. Ježto složení členstva nemocenských pojišťoven podle stáří, podle pohlaví, podle druhu podniku a pod. má vždy vliv na vývoj vydání, není možno stanoviti v zákoně jednotnou sazbu a vyhrazuje tudíž správně § 159 určení sazby pojistného Ústřední sociální pojišťovně; podle statistiky z r. 1934 pohybovalo se pojistné nemocenského pojištění mezi 4·3—7·5% střední denní mzdy. V minulých dobách dovolovalo pojistné nemocenského pojištění, vyměřené podle uvedených zásad, nemocenským pojišťovnám plniti veškeré úkoly jim zákonem přikázané a vytvořiti dokonce bezpečnostní fondy. Okolnost, že nebylo nutno pojistné nemocenského pojištění za dobu 40 let téměř měniti (abstrahujeme-li od změn zákona), přispěla ve značné míře k oblibě nemocenského pojištění. V zákoně o pojištění sociálním ze dne 9. X. 1924 byla průměrná 6% sazba navrhovaná odborníky snížena na 5% a také při novelisaci z r. 1928 nebylo upraveno pojistné podle návrhu odborníků. Tato okolnost je jednou z příčin krise nemocenského pojištění. Na podkladě novely z r. 1934, která umožňuje nemocenským pojišťovnám snížení peněžité dávky, převyšuje-li pojistné 5% středního denního výdělku, povolila Ústřední sociální pojišťovna zvýšení pojistného na míru, která povede u většiny pojišťoven k obnově rovnováhy nemocenských pojišťoven.

Pojištění invalidní a starobní dělníků, pensijní pojištění zaměstnanců ve vyšších službách, neprovedené dosud pojištění osob samostatně hospodařících pro případ nemoci, invalidity a stáří jsou v první řadě pojištěním důchodů a tedy dlouhodobých dávek. Nositelé pojištění, mající prováděti pojištění podle těchto zákonů,

opatřují si prostředky k úhradě dávek, správních nákladů a k tvoření bezpečnostních fondů použitím finančních systémů na těchto zásadách:

1. Poměr mezi pojistným a nároky má býti upraven tak, aby byla rovnováha mezi všemi budoucími příjmy a všemi výdáními nositele pojištění nehledíc k státnímu příspěvku ke každému důchodu uhrazovanému přímo státem. Zásadu tuto lze zvatí zásadou hospodářské soběstačnosti nositele pojištění.

2. Pojistné má býti stanoveno podle zásady průměrného pojistného, t. j. bez ohledu na stáří, povolání, pohlaví a jiné okolnosti odlišující pojistné riziko jednotlivých pojištěnců. Zásadu tuto lze označiti zásadou solidarity v celé skupině podrobené pojistné povinnosti.

3. Generace budoucně do pojištění vstupující, jejichž složení podle stáří je daleko příznivější nežli u generace vstupující do pojištění najednou při vstoupení zákona v platnost, mají nésti značnou část zatížení způsobeného touto t. zv. počáteční generací. (Zásada částečného přenesení břemene na budoucí generace.)

3. Systém nárokový a pojistné musí býti stanoveny tak, aby generace budoucně vstupující do pojištění nebyly zatíženy nad snesitelnou míru, tedy na př. tak, aby pojistné jejich nepřevyšovalo pojistné za stejné nároky u soukromých pojišťoven.

5. Pojistné budiž určeno tak, aby thesaurace čili správněji kolektivní kapitalisace byla omezena na míru naprosto nutnou.

Čsl. zákonodárce vyhnul se použitím těchto zásad dvěma extrémům úhradových metod. Jeden z těchto extrémů je systém úplné úhrady, na němž spočívá hospodářství soukromých pojišťovacích ústavů a podle něhož může býti ústav pojišťovací kdykoliv likvidován při současné úplné úhradě všech získaných pojišťovacích nároků. Druhý extrém je reprezentován systémem ryzího rozvrhu roční potřeby, podle něhož rozvrhnou se skutečná vydání ústavu provádějícího pojištění (důchody, odbytné, léčebná péče, správní vydání atd.) na konci roku na zúčastněné pojištěné jednotky (pojištěnce nebo závody) podle určitého měřítko, na př. podle hlav nebo podle jednotky mzdové.

Zásada úplné úhrady soukromého pojištění byla v sociálně pojišťovacích zákonech opuštěna a nahrazena myšlenkou, že v sociálním pojištění lze teoreticky počítati s věčným trváním nositelů pojištění.

S touto myšlenkou souvisí a na principu obligatorního pojištění je založena druhá podstatná zásada finančních systémů sociálního pojištění, totiž zásada, že při průměrném pojistném lze přesunouti značnou část břemen z dnešní průměrně starší generace na skupiny pojištěnců vstupující každým rokem po prvé do pojištění a složené z mladých ročníků. Omezení docházejí oba tyto principy v požadavku, aby volba nárokového schematu a průměrného pojistného umožňovala udržení zásady, že část břemen přesunovaná na pojištěnce budoucně přistupující nesmí převyšovati o určitou přírážku cenu jejich pojištění. Budiž při této příležitosti uvedeno, že systém průměrné prémie připouští využití t. zv. výstupových rezerv, t. j. průměrných částek, jež jsou pro pojištěnce k dispozici a jež propadají při trvalém opuštění nositele pojištění. Toto využití ve prospěch snížení nákladů děje se v čl. pojištění s opatrným použitím vlastních zkušeností o výstupech. Naproti tomu využívá systém úhrady kapitálu — prakticky nikde neprováděný — všech rezerv při výstupech také přechodných, a znamenalo by jeho zavedení ohrožení finanční rovnováhy nositelů pojištění.

Bližší odůvodnění a rozvedení těchto zásad spolu s číselnými příklady bylo podáno v důvodových zprávách k našim sociálně pojišťovacím zákonům.

Z bohatého materiálu těchto zpráv budiž uvedeno pouze k ilustraci nebezpečného průběhu rozvrhu několik příkladů.

Kdyby byl býval zaveden systém rozvrhu v rakouském úrazovém pojištění, byli by musili platiti zaměstnavatelé na 1000 K mzdové částky k úhradě vyplácených důchodů (bez správních nákladů):

v roce:	1890	1891	1892	1893	1894
korun:	0·76	2·25	3·17	4·13	5·20
v roce:	1895	1900	1905	1910	
korun:	5·17	11·48	16·07	16·35	

V Uhrách zaveden byl systém rozvrhu v úrazovém pojištění a jeho vývoj byl tento:

v roce:	1908	1909	1910	1911	1912
korun:	0·52	2·78	4·38	5·01	7·46
v roce:	1913	1914	1915	1916	
korun:	7·76	7·93	11·26	15·—	

Až do r. 1928 byly uhrazovány drahotní přídavky k důchodům čl. pensijního pojištění soukromých zaměstnanců rozvrhem, jehož průběh byl tento:

Za rok 1920 byla kvota	1 %
1921	4 %
1922	4 ¹ / ₂ %
1923	7 ¹ / ₄ %
1924	10 %
1925	13 ¹ / ₂ %
1926	16 ¹ / ₂ %
1927	19 ¹ / ₄ %
1928	20 ³ / ₄ %

z normálního pojistného.

Tento nebezpečný průběh rozvrhu stává se ještě nevýhodnějším, uvažujeme-li jej v souvislosti s přírůstkem počtu pojištěnců a s vývojem mezd. Stoupá-li počet pojištěnců a vzrůstá-li mzdová základna, vyvíjí-li se tedy národní hospodářství vzestupnou linií v době konjunktury, klesá rozvrh; pokles počtu pojištěnců následkem nezaměstnanosti nebo snížením mzdové základny anebo obojího, tedy doba hospodářské deprese, má za následek náhlé a rychlé stoupaní rozvrhu.

Jestliže pak, jak tomu zpravidla jest, následují za periodami konjunktury, t. j. vzrůstu mzdových obnosů, doby krise, t. j. poklesu a naopak, zobrazuje se vždy toto střídání náhlými a překvapujícími skoky v rozvrhu, které činí respektování nákladů sociálního pojištění při kalkulaci výrobní téměř nemožným. Při tom upozorňujeme na protismyslnost fakta, že rozvrh klesá v dobách stoupaní mzdových obnosů, tedy pravidelně v dobách hospodářské konjunktury, kdy lehce by byl snesen i vyšší náklad na pojištění, a stoupá intenzivně v dobách hospodářských krisí, které tím jen zostřuje. Oproti tomu charakteristickému a pro národní hospodářství nepříznivému průběhu rozvrhu nutno poukázati na to, že všechna sociálně pojišťovací zákonodárství, budující na principu kolektivní kapitalisace, vykazují velmi stálý průběh. Tak na př. finanční systém německého zákona o invalidním a starobním pojištění vedl k průměrné prémii, která od počátku pojištění při opětovaných zkouškách (r. 1899, 1908 a 1914) se osvědčila správnou, takže po celých 30 let německého invalidního a starobního pojišťování nebylo žádné změny v pojistném příspěvku, abstrahujeme-li od změn vyvolaných změnou zákona. Rovněž výpočty úhradové prémie, na níž založen je finanční systém anglického pojištění, osvědčily se při revisích spolehlivými, takže nehledíc k zvýšení dávek změnami zákona, zůstala prémie anglického pojištění národního zdraví stále táž.

Jsou-li předpoklady výpočtu učiněny opatrně, vede systém úhrady kapitálové dokonce buď k zvyšování dávek, anebo k snižování pojistného.

Tak mohl býti v čl. pensijním pojištění soukromých zaměstnanců při současném procentuálním snížení pojistného v důsledku přechodu k úhradě sociálně pojišťovací velmi podstatně zlepšen dávkový systém vybudování dávek, zlepšením podmínek pro jejich přiznávání a pronikavým zhodnocením nároků pojištěnců za minulost. Po téměř 20letém trvání pensijního pojištění, během něhož zůstávala v platnosti neustále — i v dobách válečných — táž pojistná sazba, mohlo dojíti v r. 1929 k snížení této pojistné sazby a k podstatnému zlepšení nárokového systému, aniž by tím solidní fundování hlavního nositele pojištění bylo dotčeno. Další novelou z r. 1931 bylo provedeno započtení poloviny nepojištěné doby při úhradě zvláštní přírůžkou splatnou po 40 roků. Konečně novela z r. 1934 zavádí t. zv. sociální důchod při trvalé nezaměstnanosti po 56. roku stáří a nachází úhradu pro něj v odstranění bezpodmínečného důchodu starobního po 65. roce stáří.

V našem úrazovém pojištění dělnickém bylo možno udržeti i po inflaci v prvních letech republiky systém úplné úhrady a po čtyřnásobném snížení sazby dospěla na př. Úrazová pojišťovna v Praze k sazbě, která je nižší, nežli byla počáteční sazba ústavu před 40 lety (5·67%). Při tom jsou veškeré důchody ústavem přiznané plně kapitálově uhrazeny a ústav hradí ze svého také drahotní přídávky k důchodům.

V invalidním a starobním pojištění dělnickém bylo možno při podržení původního finančního systému (ovšem pouze přechodem na vyšší úrokovou míru, na jejíž nebezpečí bylo opětne poukazováno) novelisací z r. 1928 zlepšiti poněkud dávkový systém a snížit podstatně pojistné, hlavně v nižších třídách. Změna zákona provedená v r. 1934, při níž bylo využito vlastních zkušeností, přinesla podstatné zlepšení dávek bez odpovídajícího tomu zvýšení pojistného částečným započtením nepojištěné pracovní doby. Za velikou výhodu úhradových systémů čl. sociálního pojištění jest považovati stálost pojistné sazby, která umožňuje, aby se sociální pojištění rychle vžilo. Skutečně lze též tvrditi, že dík své stále a neproměnlivé sazbě pojistného vžilo se dlouhodobé pojištění čl. v době poměrně krátké a že ani v době těžké hospodářské krise

není slyšeti nářku na upřílišněné zatížení ze sociálního pojištění.

Je vůbec nutno zdůrazniti, že nespokojenost pojištěnců i zaměstnavatelů vyvolává právě zvyšování pojistného, třeba sebemenší, i když je úplně odůvodněno, a že takovéto změny překážejí právě, aby se pojištění vžilo, kdežto pojistné pevné a neměnlivé vžije se daleko snáze.

Z tohoto důvodu postavil se čl. zákonodárce nejenom proti systému rozvrhu, nýbrž také proti různým návrhům propočítaného stoupajícího pojistného.

Úplně odlišně od ostatních odvětví sociálního pojištění vyvíjelo se pojištění hornické, které se octlo v těžké krizi, jež se zvětšuje stálým odkládáním sanace a blíží se přímo katastrofě. Hlavní příčinou této katastrofy jest patrně okolnost, že zákonodárce valorisoval sice do jisté míry zákonem z r. 1922 předválečné důchody a jiné dávky, přenechal však úhradu jejich cestě nařizovací a nestaral se o ni vůbec. Odpověď na otázku po úhradě je sice možno odsunouti, jako se právě stalo při konstrukci zákona z r. 1922, ale objeví se zcela jistě později a v podobě hrozivější. Kdyby byl býval zákon z r. 1922 řádně fundován, byly by bývaly snad podmínky i dávky stanoveny skromněji, byla by bývala vyžádána úhrada od zaměstnavatelů i zaměstnanců, která v tehdejší době inflace by byla bývala jim snesitelná, a nároky takto zákonem stanoveny byly by bývaly zabezpečeny. Při tom je pravdou, že inflace spolupůsobila při tomto díle zkázy, ale lze poukázati na naše pojištění úrazové spočívající na soustavě ryzí kapitálové úhrady a na pojištění pensijní, jako doklady, že lze sociální pojištění udržeti i při značném znehodnocení měny. Zvláštní komise pro sanaci hornického pojištění vypracovala na podkladě bohatého materiálu statistického z vlastních zkušeností hornického pojištění plán sanace tohoto pojištění, založený na úplné úhradě a zajištění u Ústřední sociální pojišťovny.

B. Thesaurace v sociálním pojištění. Proti systému úhradové premie uvádí se jako podstatná námitka, že vyžaduje thesaurace kapitálů ve značné míře, a to za tím účelem, aby z úrokového výnosu jejich byla snížena v budoucnosti břemena příspěvková; naproti tomu systém rozvrhový ve své ryzí formě netvoří vůbec fondů a v obměněné formě tvoří je pouze jako fondy bezpečnostní. Tato námitka dávno tradovaná získala v nové době na významu

poklesem měny ve většině evropských států a téměř úplným zhroucením jejím v několika státech. Poukazuje se na př. na miliardové jmění německého invalidního a starobního pojištění, nahromaděné v celých desetiletích, které pozbylo přý vůbec ceny. Nemá přý vůbec smyslu hromaditi k jakémukoli účelu kapitály při klesající ceně peněz. Kdyby byly bývaly tyto miliardy ponechány k dispozici průmyslu, zemědělství a obchodu nebylo by přý došlo k jejich znehodnocení a mohlo jich přý býti užito způsobem daleko prospěšnějším ve výrobě a obchodu. Znehodnocení měny jest dnes vůbec hlavním argumentem proti úhradovým systémům, jež vedou ke kolektivní kapitalisaci.

Avšak při bližším rozboru, pro nějž tu ovšem není místo, neobstojí tato námitka. Především bylo úplné znehodnocení měny v minulé době elementárním průvodčím zjevem katastrofy hospodářské, související se světovou válkou, tedy zjevem úplně mimořádným.

Hospodářské instituce nelze však budovati na tak výjimečných zjevech, jako na nich nebuduje ani sám praktický život hospodářský. Vytýká-li se, že pojištění předpokládá stabilitu valuty, pak je stejně pravda, že není přípustno tvořiti hospodářské zařízení významu sociálního pojištění s nedostatečnými základy právě s ohledem na možnost katastrofy.

Mimo to argumentace se znehodnocením měny obrací svůj hrot stejně proti spoření, jako proti pojišťování. Nelze vůbec odlučovati nadobro pojem pojišťování dlouhodobých dávek od pojmu kolektivního spoření, jehož jest náhradou nebo doplňkem.

Avšak jest úplně nesprávnou domněnka, že kapitály odnímané národnímu hospodářství leží v sociálně pojišťovacích ústavech ladem. Jsou ukládány podobným způsobem jako u soukromých pojišťoven, jimž dobrovolně svěrují pojištěnci kapitály jdoucí rovněž do set milionů korun, a mohou býti ukládány způsobem, který z valné části paralyzuje ony otřesné pohyby měny a který přichází znovu k dobru pramenům, z nichž vyšly.

Finanční systém našeho dlouhodobého sociálního pojištění je založen, jak již řečeno, na myšlence, že rentové pojištění se stoupajícími nároky pojištěnců není možno bez současného nuceného spoření. Všechny naše ústavy sociálně pojišťovací s řádně fundovaným hospodařením měly celkem koncem r. 1933 jmění asi 12 miliard

Kč, z toho Ústřední sociální pojišťovna 4500 mil. Kč, Všeobecný pensijní ústav asi 4100 mil. Kč, úrazové pojišťovny 1700 mil. Kč, náhradní ústavy pensijní 2000 mil. Kč. Toto velmi značné a v dobách krise ovšem pomaleji rostoucí jmění ústavů sociálně pojišťovacích slouží k zabezpečení rostoucích nároků milionů pojištěnců, které budou uplatňovati třeba i v daleké budoucnosti. Absolutní výše jmění a jeho vzrůst zavdává často podnět k nesprávným domněnkám o tom, že toto jmění leží ladem. Proti tomu stačí pouze zdůrazniti, že jmění toto ladem neleží, nýbrž naopak zúrodňuje vynikajícím způsobem naše národní hospodářství. Ze jmění asi 4100 mil. Kč Všeobecného pensijního ústavu bylo 1365 mil. Kč zapůjčeno na investiční a v prvé řadě produktivní účely způsobem poskytujícím úplnou jistotu, při čemž byly sledovány také sociálně politické a sociálně hygienické cíle a přihlíženo bylo k potřebám pojištěnců Všeobecného pensijního ústavu. Tak převzal Všeobecný pensijní ústav na sebe financování vodocestného fondu roční dotací 80 mil. Kč a elektrisačního fondu částkou menší. Ze zápůjček poskytnutých komunám, okresům a zemím byly provedeny stavby elektráren, plynáren, jatek, vodovodů, kanalisací, chudobinců a zejména význačnou měrou stavby nemocnic. Při tom bylo přihlíženo k poměrnému rozdělení zápůjček na jednotlivé země. Svou zápůjčkovou činností podle zákona o stavebním ruchu (851 mil. Kč) umožnil ústav až do 31. XII. 1933 výstavbu 1321 domů se 16.003 uzavřenými byty o 21.720 pokojích a 15.026 kuchyních. Z tohoto počtu bytů bylo pojištěncům přímo Všeobecným pensijním ústavem přiděleno 1805 bytů. Ze jmění ústavu bylo dále uděleno za 442 mil. Kč hypotekárních zápůjček, dále 10 mil. Kč zápůjček melioračních a ke krytí elementárních škod a konečně měl ústav koncem r. 1933 za 1300 mil. Kč státních a jiných pupilárně jistých papírů.

Ústřední sociální pojišťovna poskytuje každoročně zápůjčky ve výši ca. 100 mil. Kč státnímu silničnímu fondu a financuje i státní fond pro vodohospodářské meliorace. Koncem r. 1933 činil stav zápůjček vyplacených oběma těmito fondům 764 mil. Kč. Na podporu soustavné elektrisace zapůjčila elektrisačnímu fondu resp. vseeužitelným elektrárnám 38 mil. Kč. Stejně jako Všeobecný pensijní ústav povoluje i Ústřední sociální pojišťovna půjčky zemím, okre-

sům a obcím, nebo s jejich zárukou na investice národohospodářsky produktivní nebo sociálně zdravotní. Stav vyplacených komunálních zápůjček činil koncem r. 1933 663 mil. Kč, stav melioračních úvěrů svazkům územní samosprávy a vodním družstvům 167 mil. Kč, zápůjčky podle zákona o státní pomoci při živelních pohromách činily 21 mil. Kč a exportní úvěry 18 mil. Kč. Stav hypotekárních zápůjček obcím, stavebním družstvům a jednotlivcům činil k témuž datu 1155 mil. Kč. Převážná část tohoto hypotekárního úvěru připadá na zápůjčky podle zákona o stavebním ruchu, určené na stavbu nových obytných domů s malými a nejmenšími byty, po případě na stavbu rodinných domků pro pojištěnce Ústřední sociální pojišťovny; více než 197 mil. Kč připadá na hypotekární zápůjčky, na zemědělské a živnostenské objekty, poskytnuté prostřednictvím zemských úvěrních ústavů.

K 31. XII. 1933 bylo ve vlastnictví Ústřední sociální pojišťovny na 1152 mil. Kč státních a jiných cenných papírů požívajících sirotčí jistoty.

Je třeba zdůraznit, že v sociálním pojištění nejde vůbec o thesauraci, nýbrž vlastně o kolektivní kapitalisaci, která je nezbytným doprovodem každého důchodového pojištění, nemá-li skončiti katastrofou. Již v důvodových zprávách k našim zákonům bylo zdůrazněno, že způsob, jímž kapitály nahromaděné v ústavech sociálně pojišťovacích se ukládají a spravují, může přispěti k dosažení vysokých sociálně politických a sociálně hygienických cílů. Ba lze tvrditi, že ukládací politika sociálně pojišťovacích ústavů může se vyrovnati svými důsledky vlastním účinkům sociálního pojištění — poskytování důchodů a jiných dávek. Sociálně politický význam invalidního a starobního pojištění není daleko vyčerpán přiznáváním důchodů; nehledě k sociálně-hygienickým účelům léčebné péče, je to v první řadě správa a ukládání jmění, která, je-li řízena rozumnou politikou a sociálně politickými ohledy, může docílit úspěchů tak velikých, jako poskytování dávek.

C. Zatížení ze sociálního pojištění.
V boji o sociální pojištění platí od jeho počátku jako jeden z hlavních argumentů poukaz na zatížení, které ze sociálního pojištění plyne jednak pro zaměstnavatele, jednak pro národní hospodářství, jednak pro stát.

Pro čl. poměry stačí poznamenati, že

předpovědi o poměrně lehké snesitelnosti našich t. zv. sociálních břemen se plně osvědčily.

K informaci o zatížení z čl. sociálního pojištění budtež uvedena tato data:

	Úhrn pojistného byl přibližně v r. 1933:
V pojištění nemocenském dělníků a soukromých úředníků	874 mil. Kč
V nemocenském pojištění veřejných zaměstnanců u léčebného fondu . . .	205 „ „
V nemocenském pojištění horníků u bratrských po- kladů	74 „ „
nemocenské pojištění celkem	1153 mil. Kč
Úrazové pojištění	180 „ „
Invalidní a starobní poji- štění dělníků	429 „ „
Pensijní pojištění soukro- mých zaměstnanců asi	564 „ „
Hornické pojištění invalidní a starobní asi	104 „ „
	2430 mil. Kč

Jest nutno upozorniti, že v Čsl. republice není vybudováno dosud pojištění nezaměstnanosti a že neúplnou náhradu za ně, t. zv. gentský systém, není možno subsumovati pod pojem pojištění. Pro srovnání budiž uvedeno aspoň, že obdobné úhrnné číslo obnáší pro Rakousko 395 mil. šil. (se zahrnutím pojištění nezaměstnanosti, avšak bez neexistujícího pojištění invalidního a starobního). Dále pro Německo asi 3420 mil. M, tedy v Rakousku i v Německu na hlavu obyvatele i pojištěnce podstatně více než u nás.

Informativnější jsou čísla relativní, měřená nejlépe v procentech mzdy. Zde však vznikají veliké a četné obtíže. Pojistné nemocenského pojištění je na př. různé podle sazby nemocenské pojišťovny, pojistné úrazového pojištění záleží na druhu podniku, t. j. na zařazení do nebezpečenské třídy. Mimo to jsou mzdy v sociálním pojištění započítatelný jen do maxima, které jest pro různá odvětví sociálně pojišťovací různé; v úrazovém pojištění do maxima 12.000 Kč, v nemocenském pojištění dělnickém do maxima Kč 34·50 denně, v pojištění invalidním a starobním dělnickém do maxima Kč 28·50 denně, v pojištění pensijním do maxima 42.000 Kč ročně.

Nepřihlížíme-li k odchylce skutečné mzdy od započítatelné mzdy, pohybuje se pojistné za všechny složky sociálního pojištění čsl. mezi 9% a 11·75% započítatelné mzdy. U podniků zařazených do nejvyšší nebezpečenské třídy a pojištěných u nemocenské pojišťovny sazbou velmi vysokou může ovšem výjimečně dosáhnouti pojistné až 16%.

Uvážíme-li, že podle publikace Sociálního ústavu „Mzdy a ceny“ činí podíl mzdy na výrobních nákladech v různých státech v průměru asi 20%, lze oceniti podíl čsl. sociálního pojištění na výrobních nákladech v průměru asi na 2—3%.

Uvažováno v procentech národního důchodu, obnáší zatížení čsl. sociálního pojištění podle odhadů dra. Hotowtze, které v celku kryjí se s novějšími odhady dra. Smutného o národním důchodu, 3 1/2% národního důchodu.

Z těchto absolutních i relativních cifer lze ovšem jen s největší opatrností odvozovati úsudky; srovnatelnost jejich s jinými obdobnými čísly cizích států trpí pak neurčitostí a komplikovaností pojmu „sociální břemena“.

Emil Schoenbaum.

Sociologie.

I. Definice. S. bývá definována dvojměr způsobem: 1. jako všeobecná věda o kultuře čili civilisaci; 2. jako všeobecná věda o společnosti (odtud i slovo „soci-ologie“, utvořené od latinského kmene slova societas, t. j. společnost). Obojí druh definic však značí totéž, protože každá společnost (na př.: spolek, svaz, obec, církev, stát atd.) má jeden nebo několik účelů kulturních a bez nich by neměla smyslu. Od církve nelze odmyslit náboženství, od dělnické odborové organizace účel hospodářský, od divadelního souboru účel umělecký i hospodářský, od státu moderního účel politický, právní atd. Každá z obou definic praví tedy totéž, jenže jinými slovy, neboť nelze si mysliti ani kulturu bez společnosti, ani společnost bez kultury.

II. Poměr s. k vědám ostatním. Předmět s. spojuje stránku objektivní, kterou zkoumají vědy přírodní, a stránku subjektivní, kterou zkoumají vědy duchové. Každý jev kulturní čili společenský spojuje rys vnitřní čili subjektivní s rysem zevnějším čili objektivním. Na př. stát má základ objektivní v území, v přírodní povaze

obyvatelstva (rase) atd., a zároveň subjektivní základ v občanském vědomí obyvatelstva. Právní zákon vzniká spojením subjektivních tendencí zákonodárcových s objektivním jich vyjádřením (písemná formulace atd.) a jeho provádění v praxi opřeno jest o objektivní moc státu i subjektivní přesvědčení úředníků. Proto předmět s. je svrchovaně složitý; zasahují do něho jak vlivy přírodní, tak vlivy duševní, a ovšem i vlastní vlivy kulturní. Tato složitost způsobila, že s. se vyvíjela jen zvolna, jako samostatná věda byla ustavena teprve v XIX. stol. a její pochopení naráželo dlouho na rozpaky a nesnáze.

Jakožto věda všeobecná obírá se s. kulturou (civilisací, společností) jako celkem, kdežto speciální vědy společenské obírají se jednotlivými částmi (obory, složkami) kultury: vědy právní právem, vědy státní státem, vědy hospodářské hospodářstvím, pedagogika výchovou, estetika uměním, etika mravností atd.

Všechny tyto speciální vědy, rovněž jako s., pracují metodou generalisační a srovnávací: pozorují jednotlivé jevy svého oboru, srovnávají je, a poznatky tak získané zevšeobecňují posléze čili generalisují v abstraktní povšechné typy (na př. smlouva, delikt) a formule (na př. lex posterior derogat priori). Tím liší se od dějepisu čili historie, pracující metodou individualisační: historik zkoumá každý jev (událost, osobu historickou) jakožto momentní a jedinečnou, kdežto vědy generalisační postupují od této konkrétnosti a jedinečnosti k typům a formulám abstraktním a všeobecným.

III. Poměr s. k právu, právníctví a právním vědám. Právo je část kultury, čili právní život je částí života společenského. Poněvadž právo jest předmětem věd právních, jsou tyto vědy k s-i v témž poměru jako vědy o jiných částech kultury, totiž jako vědy speciální k vědě všeobecné (jako na př. botanika zkoumá rostliny, totiž jednu část organismů přírodních a jest vůči biologii, zkoumající povšechně veškeré organismy, vědou speciální). Právní věda zkoumá právo jako zvláštní předmět poměrně samostatný, a všímá si jeho vztahů k ostatním složkám kultury jen příležitostně a mimo vlastní svůj úkol; naproti tomu s., i když se zabývá právem, soustřeďuje pozornost zvláště také na tyto vztahy práva k ostatním složkám kultury a na postavení práva v celkovém okruhu kultury. Jak pro práv-